

doet. Het is ongetwijfeld juist dat bij de Nederlandse regering sympathie bestond voor de onafhankelijke koers die Roemenië in zijn buitenlands beleid voorstond en deze waar mogelijk verbaal trachtte te steunen. Of de nauwe samenwerking ook verder ging dan diplomatiek overleg in het kader van de Conferentie voor veiligheid en samenwerking in Europa en zich uitstrekte tot andere terreinen wordt uit het boek van Van den Heuvel niet duidelijk.

Een andere punt van kritiek betreft de slordige wijze van redeneren, waarbij eigen opvattingen worden gepresenteerd als feiten en gegevens worden vermeld die niet kunnen worden nagetrokken. Talloos zijn dan ook zinswendingen als 'maar het blijft een feit' of 'we kunnen er rustig van uitgaan'. Hiertegen zou kunnen worden ingebracht dat het boek niet wordt aangekondigd als een wetenschappelijk verantwoorde analyse. Zowel in de titel als in het voorwoord maakt de auteur duidelijk dat hij schrijft vanuit zijn eigen belevenissen. Hoewel het boek doorspekt is met persoonlijke ervaringen blijven deze verwijzingen erg algemeen. Op een enkele uitzondering na vermeldt hij bijvoorbeeld niet hoe en met wie hij in de verschillende Oost-Europese landen contacten onderhield en wat deze relaties voor hem persoonlijk betekenden. Nergens ook worden zijn eigen geschriften van de afgelopen dertig jaar kritisch geanalyseerd. Het is, kortom, een in alle opzichten teleurstellend boek.

C. M. Megens

H. A. C. M. Notenboom, *Toen de wereld nog maakbaar leek. De financiële politiek van de Katholieke Volkspartij 1967-1973* (Den Haag: Sdu uitgevers, 1996, 239 blz., f39,90, ISBN 90 12 083516).

In de periode 1967-1973, onder de kabinetten-De Jong en Biesheuvel, toen er nog geen CDA bestond en de KVP ter rechterzijde ondanks de fenomenale electorale terugloop nog de eerste viool speelde, legde de welvaartsstaat een steeds grotere claim op de overheidsfinanciën. De samenleving, hier vooral door de vakbeweging vertegenwoordigd, vroeg aan de politiek om steeds meer en steeds meer in een hoger tempo. Oplopende inflatie en het feit dat de hoogte van de lastendruk in niet geringe mate afhankelijk is van wat maatschappelijk wordt aanvaard, brachten de minister van financiën en de financiële woordvoerders van de regeringspartijen onder het kabinet-Biesheuvel tot een ombuigingsbeleid, dat dwong tot duidelijke keuzes en waarvan het uitgangspunt was: 'minder meer'. Dit leverde allerlei spanningen op — tussen de politiek en de vakbeweging, tussen regering en parlement, tussen politieke partijen onderling — waaraan het kabinet-Biesheuvel weldra bezweek. Het maakte plaats voor het kabinet-Den Uyl, waarvan de aanvoerder als oppositieleider in de voorafgaande jaren niet moe was geworden om te verkondigen dat het in Nederland allemaal heel anders moest worden en dat hij, eenmaal aan de macht, de maatschappij op die andere leest zou gaan schoeien. We weten wat ervan is geworden: uiteindelijk een bezuinigingsbeleid in de jaren tachtig onder de kabinetten-Lubbers, vergeleken waarbij de aanzetten onder Biesheuvel kinderspel blijken te zijn geweest.

Omdat de zorg voor de materiële kant van het menselijk bestaan rond 1970 definitief de hoogste prioriteit op de politieke agenda heeft gekregen, is het natuurlijk hoogst relevant om de politieke ontwikkelingen van toen vanuit een financieel oogpunt te bezien. Daarbij is het gezichtspunt van de KVP, gelet op de centrale rol van die partij, buitengewoon belangrijk. Daarom grijpt de lezer vol verwachting naar het boek van Notenboom, van 1963 tot 1979 lid van de Tweede Kamer voor de KVP, sinds 1966 financieel woordvoerder van de fractie en gedurende enkele jaren zelfs voorzitter van de vaste kamercommissie voor financiën. De lezer zal het boek echter al snel teleurgesteld uit handen leggen.

In de eerste plaats maakt Notenboom de ondertitel in het geheel niet waar. Hij beperkt zich hoofdzakelijk tot de financiële debatten in de Tweede Kamer en laat dan alle woordvoerders aan het woord komen, waarbij hij die van de regeringspartijen de meeste ruimte geeft. Van een of andere KVP-optiek is absoluut geen sprake. Nu zou men de ondertitel nog wel als een verkooptruc voor lief willen nemen, maar dan blijft een tweede, zwaarder bezwaar overeind. Nergens namelijk doet Notenboom een serieuze poging om te komen tot een analyse van de gepresenteerde gegevens. In feite doet hij niet meer dan de *Handelingen* in de juiste chronologische volgorde parafraseren. Het boek is daardoor een parlementaire geschiedenis geworden van een soort waarvoor de historicus maar weinig waardering kan opbrengen. Af en toe heeft Notenboom in de gaten dat hij zijn stof in een context dient te plaatsen. Zo kondigt hij halverwege het boek aan 'enkele denkbeelden over belastingpolitiek in het algemeen' (106) te zullen gaan behandelen. Maar al gauw blijkt die behandeling te bestaan uit een globaal overzicht van een aantal antwoorden, zoals belastingwoordvoerders in de Tweede Kamer die in 1969 aan een fiscalist hebben gegeven, die er vervolgens een boekje van heeft gemaakt. In een noot verwijst Notenboom de lezer voor de precieze antwoorden en een analyse vervolgens naar het boekje zelf!

Ook als egodocument — soms als zodanig bedoeld door de auteur? — is het boek aan de magere kant. Daarvoor baseert Notenboom zich te veel op publieke stukken en overbekende feiten. Slechts zelden wordt de lezer een blik in de achterkamers van de politiek gegund. Een van de schaarse momenten bestaat uit de constatering dat de drie confessionele partijen het te druk hadden met het in de steigers zetten van het CDA om zich te bekommeren om de grote financiële problemen die in aantocht waren. Zou Notenboom een dergelijke constatering hebben uitgewerkt, dan had dat een spannend en zinvol boek kunnen opleveren.

J. Bosmans

L. Schoon, *In de schaduw van de lust. Vijfentwintig jaar Rutgersstichting (1969-1994)* (Amsterdam: Babylon-De Geus, 1996, 207 blz., ISBN 90 6222 326 5).

Al meer dan 25 jaar is de Rutgersstichting het adres voor vragen over seksualiteit en medische hulp bij geboorteregeling. De eerste jaren na haar oprichting in 1969 genoot de stichting vooral bekendheid door de verstrekking van voorbehoedmiddelen. In de loop der jaren werd het takenpakket echter steeds verder uitgebreid en ontwikkelde de Rutgersstichting zich tot de organisatie die voorzag in voorlichting, medische en seksuologische hulp. In *In de schaduw van de lust* van de hand van politicologe en medisch historica Lidy Schoon wordt 25 jaar geschiedenis van de stichting in de periode 1969-1994 beschreven.

Het boekwerk telt vijf hoofdstukken, die qua onderwerp in drie delen uiteenvallen. In het eerste deel gaat de auteur in op de oprichting van de Rutgersstichting en de eerste jaren van haar bestaan. Schoon schetst een globaal beeld van de ontwikkeling van de seksualiteit in Nederland in de afgelopen dertig jaar. Vervolgens gaat zij in op de oprichting van de stichting in 1969 en behandelt zij met behulp van interviews het werk van de consultatiebureaus van deze stichting in de eerste jaren na de oprichting.

Het tweede deel behandelt de verbreding van het takenpakket van de stichting door het afnemend belang van de organisatie als verstrekker van voorbehoedmiddelen. In deze periode gaan de consultatiebureaus zich steeds meer bezighouden met de behandeling van seksuele problemen. Daarnaast gaat men zich, in samenwerking met de overheid, richten op de behandeling van daders van grensoverschrijdend seksueel gedrag, zoals verkrachters en